

land. Interessen samler sig navnlig om de begivenheder i foråret og sommeren 1780, der førte til afslutningen af en kontrabandekonvention med England, umiddelbart før Danmark-Norge måtte tiltræde det væbnede neutralitetsforbund. Her kolliderede hensynet til sikkerhedspolitikken (dvs. forholdet til Rusland) for alvor med de stærke økonomiske interesser. Feldbæks analyse af den dansk-norske regerings diplomatiske dobbeltspil ved denne lejlighed er et af de bedste eksempler på, med hvilken dygtighed og omhu man i København forstod at vurdere den internationale situation og udnytte den til den yderste grænse af det forsvarlige.

Forfatteren konkluderer i kapitel X, at det væbnede neutralitetsforbund sandsynligvis var mere til skade end til gavn for dobbeltmonarkiet, og at det var via *direkte* forhandlinger med England, de væsentligste resultater opnåedes under krigen. Danmark-Norge havde naturligvis ingen økonomisk interesse i en russisk dirigeret neutralitetspolitik, der baserede sig på principper, England allerede klart havde afvist, en afvisning den dansk-norske regering, som nævnt, tidligere havde affundet sig med. Tilslutningen til forbundet skete da også alene ud fra sikkerhedspolitiske hensyn.

Når det i denne periode lykkedes Danmark-Norge at presse stormagten England til så betydelige indrømmelser og derigennem at udnytte konjunkturerne i langt højere grad, end det havde været tilfældet i tidligere krigssituationer, skyldtes det dels Englands isolerede position, dels en fast, men smidig ledelse af den dansk-norske udenrigspolitik, gennemført trods indre uoverensstemmelser både blandt personer og kollegier.

Dr. Feldbæk har med den foreliggende bog leveret en fin og veldokumenteret studie i dansk-norsk neutralitetspolitik i en central periode; man må håbe, at han vil finde lejlighed til at tage neutralitetsproblemet op til en lignende grundig behandling også for andre tidsafsnit.

Bogen afsluttes med en oversigt over udstedte algierske søpas i perioden 1778–1785 samt et kombineret navne- og stedregister, der også dækker det omfattende noteapparat.

P. C. Willemoes Jørgensen

Jens A. Nielsen: Grundtvig og grev Danneskiold. Et bidrag til Gisselfelds kulturhistorie. (Udgivet af Jean Petersens Bogtrykkeri, Haslev, 1971).

At Gisselfelds, og dermed Danneskioldernes navn, i en kortere årrække er knyttet sammen med en af Danmarks største kulturpersonligheder – Grundtvig, er næppe kendt uden for Grundtvigforskernes kreds, og selv her kan man kun tale om en minimal indsigt i emnet. Hvad man vidste baseredes i alt væsentligt på udsagn af det ældre slægtled af Grundtvigkenderne. De har vidst, at Gisselfeld Klosters overdirektør C. C. S. lensgreve Danneskiold-Samsøe (1774–1823) var en støtte af Grundtvig i trange dage, og altid viste ham stor yndest. At Grundtvig var taknemmelig, viser flere hyldestdigte til og mindedigte om den gavmilde og forstående godsherre, der var amtmand over Præstø amt fra 1808 til han døde. Arkiverne på Brattingborg, i Landarkivet for Sjælland, og især Grundtvigarkivet på Det kgl. Bibliotek har meget som fortæller os om Grundtvigs forbindelse med lensgreven. Det sidstnævnte sted opbevares det store utrykte manuskript

til »Blik paa Grev Danneskiolds Liv«, hvori Grundtvig uden forbehold vedgår, hvad han skylder sin forstående adelige ven. Det er især fra 1811–21, da Grundtvig var kapellan i Udby, og til han efter lange pinsomme år med en slet økonomi og uden embede, endelig bliver sognepræst i Præstø, at greven understøttede Grundtvigs boglige produktion, som just da var stor og af ganske afgørende betydning for hans hele litterære virksomhed. Uden den aldeles nødvendige hjælp, havde det unægtelig set sort ud.

De første vidnesbyrd om forbindelsen mellem Udby-kapellanden og amtmanden og lensgreven, to på mange måder vidt forskellige mænd, er tjenstlige skrivelser og private breve. De viser os, at Grundtvig havde et varmt hjerte for de fattige og svage, og han drager en næsten overdreven omsorg for de af samfundet udstødte, og alle hans bestræbelser i retning af at yde hjælp, vandt Danneskiolds bifald. Gang på gang ser vi, at amtmanden havde en endog ganske særlig social forståelse, der langtfra var almindelig i de tider. Greven var en i ordets bedste forstand fornem adelsmand, og hans virke har sat sig spor, som kan ses den dag i dag. Derfor bør man mindes ham, og det kunne ske på den naturlige vis, at man nu hentedede Grundtvigs store mindeskrift ud fra arkivet og offentliggjorde det. Sent bedre end aldrig. Her er jo tale om en virkelig foregangsmand, der vidste, at adel forpligter. For blot at nævne et par ting. Det var ham, der for en stor del af egne midler startede det første amtssygehus i Næstved, det var ham, der i 1808 resolut reddede Gåsetårnet, da man ville nedbryde og tilintetgøre dette imponerende middelaldermindesmærke. Fra 1810 til 1814 lod han Susåen uddybe fra Bavelse sø til Næstved og derved gjordes det store

vandløb velegnet for transport af brænde fra de store Næsbyholmskove til hovedstaden. Uden grev Danneskiolds store personlige tilskud ville dette millionforetagende have været utænkeligt. Som godsadministrator i landboreformernes tid, viste han sig som en virkelig bondeven, der hurtigt befriede sine bønder fra hoveriets byrde, og han fremmede den specielle udskiftning mand og mand imellem. Den var den frisindede og fremsynte godsejers store ønske, at se alt jordegodset overgå til arvefæste, og for at gøre det klart for bønderne, hvilke fordele den fri besiddelse af jorden ville være for dem, lod han i 1799 »indelukket« i Lysholm i Hasle sogn udstykke i 23 parceller, hver på 8–12 tdr. land, og bortfæste ved offentlig auktion. Men tanken slog ikke an. Bønderne kunne endnu ikke vurdere dette store gode. Meget andet var at tilføje om denne mand. Lad det være nok, at han var den drivende kraft, da det i foråret 1814 gjaldt om at skaffe det udhungrede Norge korn. Et særkende ved ham var hans iver for at fremme al humanitet, og hans evne til at tale med og forstå den jævne mand.

Om hvorledes kontakten Grundtvig-Gisselfeld kom i stand, fortælles her indgående.

Slottets porte stod åbne for mange kunstnere og videnskabsmænd, og der trivedes et rigt åndeligt liv, og vi kan følge alt i glæde og sorg. Det er et såre smukt billede vi får af Grundtvig og af greveparret på det minderige sted, og man må være bibliotekar Jens A. Nielsen tak skyldig, fordi han ved sine dybtgående arkivstudier, har kunnet give os dette arbejde, som tjener sin udgiver bogtrykker Jean Petersen til stor faglig ære.

Johannes Lehmann